Poštarina u gotovom plaćena.

VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I. BROJ 4.

UREDJUJU: DR. FERDO NIKOLIĆ I DR. FRANJO JELAŠIĆ

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 4

SADRŽAJ:

Vijenac izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 20.—.

Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu Vijenca.

Rukopisi se šalju dru. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Meduličeva 30/I. ili dru. Franji Jelašiću, Zagreb, Matica Hrvatska

M. CL. CRNČIĆ: LEDENICA (VELEBIT)

GOD. I. U ZAGREBU 23. SIJEČNJA 1923. BROJ 4.

ORAČ

PIJ druže, tu svjetlost sunčanu,
što dolazi s nebeskih visina!
Pij, druže!
Sunce je radost života:
ono se osmjehuje po prozorima malenih kuća,
ono se ljeska po nizu svježih dubokih brazdâ,
ono sve brekće i klokoće u miškama tvojim tvrdim,
ono se prelijeva miljem u prsima djevojačkim:
pij, druže, tu svjetlost
i poj pjesmu sunca;
zamoriše me te pjesme uz čašu vina,
uspavala me romantička mjesečina.

Juče
u sumrak
jecala je violina,
večer je plava i siva
drhtala, šaputala i skrivala
svoja tanana tkiva,
vjetrić je u grmlju snivao,
slavuj se s grane ozivao,
i ševa s dalekih njiva,
ruj sunca je zrakom plivao
i stabla kriva
rujem mivao,
s daleka zvono strepilo . . .
i tišina . . . i mir kristalni bivao . . .
a ja sam —, druže, juče bježao od tog
kroz rosna polja ko mlado jelenče;
u stoljetnoj, hrastovoj šumi na debelom panju
ležaj mi bio bršljan i mahovina:
tu sam prespavo noć.

Druže!
Evo me sada na polju tvom,
da gledam, kako redaš te duge, svijetle brazde,
da čujem, kako ti ječi iz snažnih grudi pjev!
I ja bih pomogo tebi,
al' gle:
prsa su u mene uska,
mlitavo mišice stoje,
u očima leži mrak,
Sjećaš se, druže, onih časova,
kad smo (još djeca) za svijetlim trčali brazdama
i s pticama cvrkućuć pjevali,
i gledeć snažne ruke orača
beskrajno radosni bili?
U tebi još je radosti ote
— ti pjevaš je —
a ja ko izgubljeni sin vraćam se k tebi,
(drugi su putovi odveli u život mene),
evo me; ko pokajnik trčim za tobom
klikćući,
posrćući,
radostan.
Ti druže — pij tu svjetlost sunčanu,
a ja ću — ko dijete — smjerno da srknem tu kaplju
rose,
što sja se na tvome tvrdom dlanu!

Davorin M. Robotić.

BRAK MALE RA

ROMAN IZ OBIČNOG ŽIVOTA U VELIKO DOBA.

Napisao SLAVKO JEŽIĆ.

Malheur à celui qui, au milieu de la jeunesse, s'abandonne à un amour sans espoir! Malheur à celui qui se livre à une douce rêverie, avant de savoir où sa chimère le mène, et s'il peut être payé de retour! Mollement couché dans une barque, il s'éloigne peu à peu de la rive, il aperçoit au loin des plaines enchantées, de vertes prairies et le mirage léger de son Eldorado. Les vent l'entrainent en silence, et, quand la réalité le reveille, il est aussi loin du but que du rivage qu'il a quitté; il ne peut plus ni poursuivre sa route ni revenir sur des pas.

(Musset, Les Caprices de Marianne, I, 1.)

KNJIGA PRVA:

OSLOBOĐENJE.

1.

ELLEVUE! Branka je gurnula Auroru laktom u rebra i mahnula glavom prama klaviru. Aurora je radoznalo bacila pogled u smjeru Brankina nosa. Znala je, da je to Brankin uzvik, kada vidi nešto »zanimljivo«... što miriše na »pikanteriju« ili na skandal!...

Gospođa Schweitzer je marljivo udarala po tipkama »one step«, mlađarija se neumorno vrtjela po salonu, starije su gospođe čavrljale i sjedjele na stolicama, prislonjenima tik uza zid, da ostane prostora za ples, dok su se mlađe porazdijelile među njih i među plesače.

Aranka i Margit bile su duša plesu. Animirale su društvo, na silu vukle lijenčine, da plešu, učile koracima nevješte, grdile nespretne, smijale se, pljeskale, cvrkutale...

— Ali zaboga, Cezare, malo više elastičnosti. Benissimo... Sada pas de cloche... Hálla istennek... Sada dvostruki korak... Ne, ne valja, opet ste pogriješili!...

Cezar je bio sav uspuhan. Ti novi plesovi čine se tako jednostavni, a ipak ih je teško naučiti. Kako je lagan bio stari bečki valcer sa svojim mekim, valovitim i razbludnim okretajima!... To da; ali sad sve nekakvi one step, two step, fox-trott i šta ti ja znam!

Ne, ne, draga Aranka, non posso più. Umoran sam. Pomislite samo, kako smo daleko danas plivali. Čitavo smo popodne u vodi. Pa sad još i plesati! Ne, to ne ide, cara mia. Morate i sami uvidjeti... E impossibile...

I baci se na stolac blizu klavira

— Fi, édesem, a ja bih još mogla da zaplešem čardaš i da ga plešem pola sata!... O — »der alte Zigeuner«...

Aranka ispruži širom ruke, zatvori oči, zabaci glavu i potrese kudravom kosom. I tiho sa strašću prošapta:

— A vén cikány...

Dvije, tri sekunde. Zatim otvori oči, naglo zatrese glavom kao malo začuđeno, nasmije se tihim, drhtavim smiješkom, spusti ruku na rame Cezaru i prignuvši glavu prošapta, gledajući mu ravno u oči:

— Ne, vi Hrvati nemate krvi. Samo uzdišete i sanjarite. I to zovete nekom slavenskom dušom... Ph, ta vječita melankolija, i to mi je život...

I protisne kroz zube oštro i prigušeno:

— Mrzim vas!

...To je bio čas, u kom je Branka gurnula Auroru u rebra i rekla: bellevue. No bilo je već malo prekasno. Aranka je odgurnula rame Cezarovo i u tili čas je odlepršala među plesače. Cezar je sjedio sâm kraj klavira, ražaren od plesa... ili od čega drugoga... i rastreseno je gledao u note... u zrak, kuda li, — Aurora nije mogla pravo razabrati. Gospođa Schweitzer je neumorno tipkala dalje, ovaj put za promjenu jednu gavotte... A u ciki se plesača razabirao Arankin srebrni smijeh...

Aurora upita pogledom Branku. Ova za odgovor slegnu ramenima i značajno se nasmija. Zatim se sagnu do njezina uha i nešto šapnu, našto Aurora prasnu u bučni smijeh, a za njom i Branka.

Cezar se trže, kao da ga je to prenulo iz misli, i stade gledati unaokolo. Pogled mu je nekog tražio...

Nedaleko je društvance starijih gospođa živahno raspravljalo. Nije se od buke moglo razabrati, o čem. Upravo je govorila gospođa Pick. Sva su lica napeta bila od očekivanja, oči širom otvorene. Svaki čas bi po koja gospođa u znak odobravanja uskliknula ili bi ozbiljno i smiješno-tužno kimnula glavom. Napokon bura odobravanja — govornica je svršila. Sad se čuo indignirani unisono:

— O, diese Männer!...

Nasuprot klaviru, kod otvorenog prozora, crnokosi je Dalmatinac Bare nešto šaptao u uho mladoj gospođi Nini, maloj, junačkoj plavki, a ova se na glas smijala i prijekorna ga lupkala lepezom po ruci:

— Che malizioso!...

A na lijevo, kod ulaza u veliku dvoranu, stajao je mladi profesor Bukovački i bockao je svojim opaskama Margit, koja je malo prestala plesati, da se na čas odmori.

— Obećajte mi, govorila je Margit mazeći se, da ćete mi posuditi . . .

— Nipošto, gospođice, Casanova nije za malu djecu . . .

— No, čujete, koja drskost . . . Zar mislite, da ja još vjerujem u rodu?

— O, s vaših šestnaest godina! . . .

— Sedamnaest, molim . . .

— No, no, a za deset ćete godina govoriti, da ste jedva prošli dvadesetu . . .

— Szemtelen! . . .

. . . Cezar nije našao, što mu je pogled tražio. Ustade i pođe u veliku dvoranu. Kod nekoliko se stolića kartalo. Usred dvorane su gospoda sastavilo nekoliko malih stolova i jedan veliki, i tu se lijevao šampanjac i debatiralo naveliko. Gotovo sama gospoda i par starijih gospođa.

— Nein, meine Herren, ich protestiere feierlichst, žestio se veletržac kožom Klein. Nema ništa nad njemačkom kulturom. Pogledajte samo tu industriju, te izume, zrakoplove, podmornice, strojeve, optičke sprave, kemikalija . . .

— Dobro, dobro, opirao se profesor Jireček, ali njihova je superiornost samo u materijalnom području. Pa i tu ih nadbijaju Englezi i Amerikanci. Svi znamo, kakvi su užas pobudili njihovi tankovi. A i njihove podmornice ne zaostaju za njemačkima . . .

— Bitte, protestirao je Schwarz, vojni dobavljač blaga, šta to sve vrijedi, kad je njemačka pobjeda ipak sigurna. A zepelini . . .

— No, to ipak valjda ne ćete tvrditi, da Francuzi nisu veći avijatičari! Napokon i ideja zrakoplovstva je njihova. Braća Montgolfier su prvi počeli. Francuzi su ljudi velikih koncepcija, oni davaju ideje, oni stvaraju. Nijemci samo prihvaćaju i izrađuju; oni su marljivi i ustrajni radnici. I to je za pohvalu, ali to je manje vrijedno. Francuzi su duh, Nijemci su materija . . .

— Ja bih se usudio primijetiti, upadne bojažljivo umirovljeni profesor klasičnih jezika Pavlović, da su već i stari Grci bili preteče braće Mont . . . kako ste ono već kazali? . . . Ikar nam je primjer, koji svjedoči, kako nema nil novi sub sole . . .

— Dabome, dabome, prekine ga nestrpljivo advokat Miholić . . . Za nas je međutim glavno pitanje, što je u interesu Hrvata, da pobijedi antanta ili centralne vlasti?

— Ja mnijem, gospodo, prihvati kotarski predstojnik Stojanović, da je o tom neumjesno raspravljati. Otkad je Njegovo Veličanstvo car Karlo stao na čelo države, savez je s Njemačkom čvršći nego ikada, a po tom je i pobjeda sigurna . . .

— Das ist ja klar wie die Sonne, lupi Klein šakom po stolu. Za šest mjeseci teći će šampanjac na potoke u Zagrebu, i mi ćemo klicati: »Hoch unser Willy!«

— Hoch Kaiser Karl von Habsburg, zaviknu svečano Sava Stojanović.

I nekoliko šampanjskih čepova puče, pjenušava se tekućina zacakli u čašama, nastade kucanje, nazdravljanje, graja . . .

— Eto tako oni govore nakon četiri godine rata, okrenu se zlovoljno Jireček k Miholiću. Dabome, mi ovdje razlijevamo šampanjac, a narod gladuje, stenje pod rekvizicijama i proklinje rat.

— Zato je Klein kao vojni dobavljač zaslužio četrdeset milijuna, reče Miholić, Kriegslieferant, Kriegspatriot!

— A ja sam izgubio brata na Piavi, snuždi se Jireček . . .

Cezaru bude teško kod srca. Kakvi su to odvratni tipovi, gramzivi za novcima i častima! . . . Eto Stojanovića bi smrtno uvrijedio, da ga nazoveš Srbinom — on nije čak niti Hrvat, sad je on samo »Austrijanac« i »kaisertreu« — i svakomu s ponosom pripovijeda, kako mu je sin, carski kapetan, u Valjevu dao postrijeljati pedeset »ušljivih« srpskih seljaka, jer da je jedan od njih noću iz busije ubio carskog vojnika . . . I još je zato dobio orden! . . .

. . . Soba se napunila dima. Zrak je postao sparan i zagušljiv. Svuda buka, prepirka, cika, vrisak, smijeh. A sve uz vječitu pratnju gospođe Schweitzer. Sad je napokon došao na red i »Herkulesfürdő«:

Du mein verschwundenes Glück,
kehr' zurück, o kehr' zurück! . . .

Cezar izađe napolje. Trebalo mu je svježeg zraka. Glava ga je boljela, a na dušu mu sjela neka bol i sjeta. Bio je tako sâm. Trebao je nekoga, tko bi mu mogao čitati u duši, tko bi ga razumio bez riječi. Nekoga, s kim bi se osjećao bliže nego sa svom tom stranom gomilom, koja je bučila, zabavljala se i politizirala uz šampanjske boce . . .

Kako je ugodno lutati po parku, kad je srce puno čežnje, nade i mladosti! Ali njemu je bilo teško kod srca. I on je satkao svoju sanju o sreći, i on je nosio svoju sanju u duši, Ali, eto, samo sanje vječno traju, a život teče mirno, lagano, sigurno . . i okrutno. Da, okrutno! . . . Kao lakrdijaš u cir-

kusu, i mi tako koracamo po napetoj žici života i mučimo se, da uhvatimo ravnotežu. Ali lakrdijaš može da se povrati, ako nije dobro započeo, može da iznova pokuša steći ravnovesje. Mi ne možemo nikad više natrag. Čim smo načinili korak naprijed, žica je postala za toliko kraća: — ne možemo natrag, jer iza nas je bezdno; ne možemo dolje, jer ispod nas je bezdno; moramo naprijed, a znamo, da nas i tamo čeka bezdno. Uzalud se pitamo: otkud, kamo i zašto? — Odgovora ni otkuda nema... I od očaja plešemo po žici, smjelo, vratolomno, drsko — jadni lakrdijaši!... I to se zove »život«!...

Odakle mu te misli? Zar opet napadaj pesimizma? Što mu fali? Zar nikoga nema, tko bi ga ruzumio? Nikoga, tko bi osjećao za nj?... »Osjećao« — pa evo, Aranka iskreno osjeća za nj i ne skriva toga. Ali ona gleda život u ružičastim bojama. Za nju život znači neprekinuti niz zabava i plesova, beskrajna gomila toaleta i nakita, i puno smijeha, sreće i ljubavi... Koliko puta je on pokušavao, da se tako poda životu, da se opije užitkom — ali uvijek je iza toga osjećao prazninu u duši i gađenje prema samom sebi...

Ne, Arankina ljubav nije ona prava. On bi to osjećao, da jest. A njemu se uvijek čini, da je ta ljubav samo na površini: malo razdraženi živci, uzburkana strast, bez dubljine... A ljubav, koja je najuzvišenija i jedina potpuna forma ljudske sreće, zahtijeva više od svakog drugog osjećaja, da bude duboka, da bude shvaćena i uzvraćena... Ljudi prolaze jedni mimo drugih u životnoj borbi, naglo i grozničavo, svaki sa svojim idealom i sa svojom sanjom u duši. Bogatstvo, časti, slava, šta mari kakav je ideal, nekakav svatko ima. I da se sad u toj borbi i u guranju kroz život nađu upravo dvoje, koji će se razumjeti!... Sreća je, da se čovjek prilagođuje, tko lakše, tko teže; ako slučaj dvoje nanese skupa, ipak se mogu približiti, pa ako im duše nisu suviše različite, mogu se i sasvim prilagoditi. Ta zar većina brakova nije takva — i to onih uzornih? Ali ako po nesreći tvoj slučaj nije takav; ako si se ti prevario, a zabludu si spoznao, kad je bilo prekasno?... Većina se brakova dade više ili manje u sklad dovesti, ali ni za jedan nema kod sklapanja sigurnosti, da možda baš taj nije promašen. A onda razočaranje, novi lov za srećom i uvijek s nesigurnim uspjehom! A život teče, teče... žica postaje sve kraća, bezdno sve bliže...

Cezar se strese i naglo stane, kao da je ugledao pred sobom ponor, a onda se malo nasmiješi, otkine rastreseno list sa grančice i pođe smjerom prema terasi.

...Eto, Aranka je već ljubomorna. Otkad je došla O n a, sve se promijenilo. Čudno je to, kako neki ljudi imaju neodoljivu moć nad svojom okolinom. O n a malo govori, ponajviše sluša, i samo joj katkad malo zadrhtaju usni kutovi, kao od boli ili možda od suspregnutog ironičkog smiješka. Čini ti se, kao da joj je sav taj život u sitnicama beskrajno smiješan, glup i dosadan — ona kao da je neizmjerno visoko nad svime, što je okružuje. To je Njezin čar i u tom je Njezina nadmoć... Zato privlači i zato ulijeva povjerenje; osjećaš, da je kadra sve shvatiti... Da, Njoj bi se mogao povjeriti. Ona bi ga razumjela. Nesvijesno ju je tražio, ali je nigdje u društvu nije vidio. Gdje bi samo mogla biti?...

Došao je na terasu. Večer je bila mirna i tiha; valovi su u pravilnom ritmu udarali o klisure i uz tihi jecaj pjevali plačnu pjesmu mora. Mjesec je bio prekrit lakim, bijelim oblačićem, koji je nalikovao svatovskoj kopreni nevjeste, ali njegova se svijetla sjena u moru prelijevala u tisuću talasića... Tamo ravno u daljini vidjeli se tamni obrisi Kvarnerskih otoka, a nadesno se krijesila svijetla u gradu...

Po moru su se pomicala dva mala čamca. U jednom — bližem — sjedio je zagrljen zaljubljeni par i snatrio na mjesečini. Nijesu ni veslali; pustili su, da ih more uljuljava u ljubavnu sanju... U onom, koji je bio dalje, sjedjelo je više osoba. Oni su veslali i pjevali uz ritam vesala polaku, sentimentalnu primorsku melodiju:

Moja se Marica kraj mora šeće,
Kraj mora šeće, kraj mene ne će —

Moja se Marica kraj mora šeće,
Kraj mene ne će — tu-u-žan sam ja!...

Cezar je slušao i snatrio... »Tu-u-žan sam ja!« Neka nepoznata, potmula bol, skrivena duboko u duši; bol, kojoj ne znaš uzroka, a od koje ti podrhtava srce; koja rađa čežnjom i očajem i nagoni suze na oči — ta bol, koja je cijele večeri tinjala u Cezarovim grudima, rasplamtjela se do očaja, kad je naslonjen na ogradu terase gledao prelijevanje srebrnih talasa i slušao tužnu mornarsku pjesmu .. Ah, sâm — kako je teško i u boli i u sreći biti sâm!... I na čas zaklopi oči, da bar u duhu vidi Onu, koju je cijelo veče uzalud pogledom tražio...

A veslači su pjevali dalje:

Pa kad nam ne-e-da ta majka tvoja,
da budeš moja — tu-u-žan sam ja!...

Taj mu se čas učini, kao da ga je netko tihim, mekim glasom zovnuo... »Cezare!«... Ne, ne, to je varka ćutila, to je ta čarobna moć mora, što čini, da ribari vide morske djevice, koje ih dozivaju na ljubav... »Cezare!«... Osjeti, kako mu se netko

lako taknuo ramena. Trgne se — »zar Ona?« — i naglo se okrene...

Bila je — Aranka!

— Što ste me tako začuđeno, tako razočarano pogledali, Cezare? Kao da vam je krivo...

U njezinu je glasu drhtala opet prikrivena bol i tihi prijekor. Oči su joj bile tužne.

On se sabere:

— Aranka, vi ovdje? Ja sam držao, da ste među plesačima...

— Bila sam... Gospođa Schweitzer je počela svirati valcer... Herculesfürdo«... Htjela sam plesati s vama, édesem, i taj čas ste se nekud izgubili... Izišla sam i tražila sam vas po parku... s one strane... Nisam vas našla. Onda sam došla na terasu... Vidjela sam vas, kako ste naslonjeni na ogradu... zamišljeni. Slušala sam pjesmu... ne razumijem riječi, ali napjev je tako sjetan, pun boli... Te vaše hrvatske pjesme, sentimentalne kao i vi Hrvati... Lijepe su, samo su tužne....

M. CL. CRNČIĆ: »SUNČANI ZRACI«.

— Tužan je hrvatski narod, Aranka, jer je nesretan. Zato su mu i pjesme tužne... i lijepe kao bol.

— Non parli così... Zar nema ljepote i u veselju, u življenju? Život valjda nije umiranje?

— Jest, Arankám, jest, umiranje... Ali može biti lijep. Samo treba da ima sadržaj i svrhu.

— A ljubav? Zar ona ne može dati sadržaja životu... ako ne i svrhu?

— Može... To i jest najdragocjeniji sadržaj — ali ga je najteže naći...

Aranka spusti glavu:

— Prije ste drukčije govorili, prošapta tiho... Mnogo ste se u zadnje vrijeme promijenili...

— Prije!... Zar je to moguće? On da se promijenio?... Ta da, bit će već blizu tri sedmice što ga je stala učiti plesove, poslije podne, u dvorani. To su bili vedri, sunčani dani, za kojih se rascvala njihova ljubav. Pod tim južnim nebom, na tom hrvatskom moru! Zavoljeli su se: on Hrvat, ona Madžarica, a talijanski su govorili, da se mogu razumjeti! Šta pita ljubav za narodnost, za jezik, kad je i more i zrak i sunce — sva atmosfera, puna nečega, što razdražuje živce i rasplamćuje krv?... Voljeli su se... A onda je došla Ona... Što se dogodilo? Nijedan ne bi znao pravo reći, tek Aranka je postala ljubomorna... bez razloga, dabome... i oboje je osjećalo, da je oblak zakrio

sunce — sjena je pala na ljubav... Ali sad je bila tako krasna noć! Mjesečina je izašla iza oblaka i razasula svoje biserje po moru i po parku, po terasi i po garavim Arankinim uvojcima... Cezaru je zadrhtalo srce. Bio je tako sâm, a toliko je trebao ljubavi!...

— Ne, Arankám, primi je on nježno za ruke, sav pod dojmom momenta i opčaran krasotom noći, — ne žalosti se... Ja i danas mislim jednako... ta znaš, da si mi vrlo draga... Ti amo sempre, mia piccina, sempre, lo sai...

Privine je k sebi i stane joj gladiti garave kose.

Aranka se tijesno privije uza nj i podigne glavu:

— Zaista?... Da, da, vjerujem ti; sada ti je glas tako iskren i topao... Moj si, samo, samo moj... édesem... lelkem...

I u tihoj noći, obasjani mjesečevim sjajem, opajali su se dugim cjelovom zaboravi i sreće...

Samo se čulo more, kako oplakuje kamenje na žalu, i izdaleka je dopirala polagana, jedva čujna pjesma:

Popuhnul je tihi vetar
i odnesal Mari krunu...
trajna — nina — nena...

... Najednom se začu laki šum, kao da je nekomu suha grančica pukla pod nogom. Njih se oboje trgnuše iz zagrljaja i pogledaše prema strani, otkud se čuo štropot... Cezar zadrhta, Aranka problijedi... Na ulazu terase stajala je bijela ženska pojava...

Bila je — Ona!

DIPLOMATSKA MISIJA FJODORA PAVLOVIĆA

Napisao VIF MARJANOVIĆ.

AD učestaju kišni dani u tolikoj mjeri, da ti se čini, kao da te svaka kaplja kiše udara pravo u mozak, a nebo nikako da se riješi one sive koprene, koja ga je nametljivo prekrila, dolazi čovjeku, da živo zaželi malko sunca pa makar i nije poetične naravi.

Međutim Fjodor Pavlović — a o njemu sam namislio da pripovijedam— ne samo da je bio poetične naravi, već se smatrao upravo poetom, što kadšto i nije isto; osim toga rodio se on na svoju nesreću u Žoltnoj poljani, u koju sunce ne bi zavirilo ni toliko puta, koliko puta je to činio gubernijski upravnik. Tako se Fjodor Pavlović odjedared sjetio slika, što je vidio na sajmu u Nižnjem, a koje su prikazivale sunčanu Italiju ili jednu drugu klasičnu zemlju, svu u sunčanom sjaju. Sve kao da se po slici prosulo zlato, pa to blješti, da te oči zabole.

Po svojoj melankoličnoj naravi odlučio je Fjodor Pavlović da pođe u Rim. I on bi svoj naum moguće izveo, da se u zadnji čas nije sjetio, kako ne zna, na kojoj strani svijeta zapravo taj bajoslovni grad leži i koja cesta iz Žoltaje Poljane vodi onamo.

Tada je pomislio na Pjitor. Nu napusti i tu misao, kad je doznao, da je iz Žoltaje Poljane do Pjitora upravo dvadesetput toliki put, koliko iz Žoltaje Poljane u Nižnij.

I tako sve redom došao on i na Nižnij, koji je bio udaljen tek dvadeset vrsta. Doduše — bilo je nevjerojatno, da će tamo biti više sunca, nego u tužnoj postojbini Fjodora Pavlovića; no logika je slaba strana sentimentalnih pjesnika. Osim toga postojao je još jedan razlog, koji ga je ponukao, da krene onamo.

Fjodor je Pavlović bio poet. Time još nije rečeno, da je bio posvemašnja danguba. On je pače bio čovjek, koji je sam služio svoj svakdanji hljeb time, da je u dokolici prodavao u Semjenovoj knjižari knjige, a inače pjestovao unuka svoga gospodara. A i ne bi trebalo baš njegovo piskaranje kuditi; ta pomagao je time rusku industriju papira i crnila, koja je u ono doba bila još u povoju!

Ali ove dobre strane njegova pjesnikovanja bile su natkriljene zlim stranama toga beskorisnoga zanata.

Tako dugo, dok se Fjodor Pavlović nazivao samo pjesnikom i puštao, da mu raste duga kosa te bez ikakova vidljiva razloga buljio od vremena do vremena u nebeski svod, nije ta stvar bila još opasna. Ali čim je počeo zaista da piše, bila je nesreća gotova.

U jednom takvom nesretnom momentu napisao je »Fragmente iz historije Žoltaje Poljane. Drugi dio« i poslao ih Pipinu Erastoviću, književniku u Nižnjem, da ih odštampa u svome »Globusu.« No Pipin Erastović nije Fjodoru Pavloviću na tu pošiljku odgovorio ni crne ni bijele.

Eto, to je bio razlog, zbog kojeg je Fjodor Pavlović u času duševne depresije izabrao za cilj svoga putovanja Nižnij. Htio je zamoliti Pipina Erastovića, da mu povrati rukopis.

* * *

I tako je nekog maglovitog popodneva stajao Fjodor Pavlović pred kućicom, u kojoj je stanovao Pipin Erastović. Srce mu je u tom momentu od silne uzbuđenosti gotovo stalo.

Pipin Erastović sušio je rublje. Bit će, da mu zbog toga i nije bilo osobito drago, kad je Fjodor Pavlović prejako pokucao na vrata i unišao.

— Ja sam Fjodor Pavlović, započe autor »Fragmenata iz historije Žoltaje Poljane. Drugi dio« i zape. Očekivao je, da će se Pipin Erastović odmah dosjetiti, o čemu se radi, pa će ga pozdraviti nekakvim prijaznim usklikom, dodati koju frazu, a onda će sve početi glatko da teče. Međutim je slavni književnik mirno objesio mokru košulju na uže, koje je bilo napeto s jednoga ugla sobe u drugi i zijevnuo:

— Daaaaa... A ja sam Pipin Erastović.

Fjodor je Pavlović stao da muca:

— Ima tome već pô godine... ne, sedam mjeseci... Ako niste pročitali, ne smeta. Stvar se zove »Fragmenti iz historije Žoltaje Poljane. Drugi dio.«

Pipin je Erastović dalje sušio rublje s lakoćom, koja bi dala naslućivati, da je od poroda određen za taj posao.

— Izvolite sjesti, mladi prijatelju, reče s onom dobrohotnošću, kojom običajemo susretati ljude poremećenih duševnih kvaliteta.

— Znate, poslao sam Vam jednu malu stvarcu na ogled... slobodnije će Fjodor Pavlović. — Moje je ime Fjodor Pavlović.

— A tako! usklikne Pipin Erastović sa zanimanjem, koje je odavalo, da bi se došljak s njegove strane mogao zvati i Julije Cezar. — Dakle vašu stvarcu sam ja čitao nedavno, da, sjećam se, bilo je to u predsoblju liječnika Azimora. I sviđa mi se dakako.

U tome je trenutku Fjodor Pavlović toliko zavolio Pipina Erastovića, tog velikog književnika, koji tako lijepo govori o njegovoj stvari, da bi ga najradije od milja zagrlio. Promrmljao je nešto kao »Ništa... malenkost« i uzvrpoljio se na stolcu.

— A šta ste vi inače? ljubezno nastavi Pipin Erastović pazeći pomnjivo, da mokre ogrlice objesi ravno na uže.

— Pjesnik, izlane Fjodor Pavlović naivnošću, koja je danas svojstvena jedino nama Slavenima.

— Da... Ne mislim ja to tako. Htio sam reći, čime se vi bavite.

— Ja pišem... A osim toga sam namješten u knjižari Ivana Semjenova mlađega u Žoltajoj Poljani.

Pipin je Erastović zijevnuo.

— A imadete li vi kakvih planova — onako za budućnost?

To pitanje došlo je Fjodoru Pavloviću malko nezgodno, jer zapravo još u svom životu nije pomislio na to, da bi mogao postati drugo, nego namještenik u knjižari Ivana Semjenova. I tako se sjetio, da je nekada u mladosti čuo riječ diplomacija« i da je to oduvijek smatrao kao nešto najviše, što je ljudski um mogao da zamisli. Stoga prošapće plaho:

— Znate, ja bih u diplomate... u Paris.

— Tako. Lijepo zvanje, samo što malo nosi. A vašu ću stvarcu odmah potražiti.

Međutim je Pipin Erastović — ne baš u skladu sa svojim riječima — mirno sio za stol i stao srkati crnu kavu.

— Vidite, ja ovako. Malo radim, pak gucnem kavice, onda opet sušim rublje i tako dalje. Znate, vaš roman sam ja čitao. Da, sad se sjećam, mladić se zaljubio u djevojku, ona mu ne uzvraća ljubav i onda nastaju komplikacije...

— Da... požurio se da potvrdi Fjodor Pavlović. — To jest i nije baš posve tako. Naime radi se o tome, kako je nastala Žoltaja Poljana, o njenim prvim stanovnicima i tako sve redom...

— Ma da, mahnu rukom Pipin Erastović. — Pa to je upravo ono, što govorim, mladi prijatelju.

— Fini je to gospodin, pomisli Fjodor Pavlović. — Ja sam se eto toliko bojao — pa naravski, veliki je on književnik — a Pipin Erastović ne čini mi ništa... zove me još svojim prijateljem... sasvim obično. Suši rublje i pije kavu... A njegovu su sliku jedared donijele čak i »Nižnijskije Vjedomosti«!

— Potražit ću Vam odmah Vašu stvarcu, naklapao dalje Pipin Erastović. Samo ne znam pravo, gdje se nalazi. A ono, poznajete li vi moguće balerinu gospođicu Miklošewskaju?

Fjodor se Pavlović nešto zbunio. Pače se zbunio u tolikoj mjeri, da je izgledao prilično glupo.

— Ba... balerinu?

— Ma da. Stanuje u Gorohavoj ulici, vis-a-vis Malog Teatra, lako ćete je naći.

— A što... ja?

— Jest, jest, mladi moj prijatelju. Znate — Pipin je Erastović snizio glas — radi se tu zapravo o jednoj... kako da se izrazim... diplomatskoj misiji. Vi biste mogli onako usput, kad se vraćate u Žoltaju Poljanu, ponijeti sa sobom jedno malo pismo... jedno malo ružičasto pismo.

Fjodoru je Pavloviću bilo, kao da se čitava soba okrenula. On, namještenik u knjižari Ivana Semjenova mlađega, izvesti će za Pipina Erastovića,

čiju sliku su čak donijele i »Nižnijskije Vjedomosti« jednu »diplomatsku misiju.«

— Gorohajova ulica leži na protivnoj strani od Žoltaje Poljane, ne? zapita plaho.

— Jest, jest, kojih jet vrsta, zapravo vrstica, odavle. List možete lijepo usput predati. Samo ćete na vratima pozvoniti i uručiti ga služavci. Pazite samo, da ga ne zaprljate.

I Pipin Erastović utisnuo mu je u ruke kuvertu, na kojoj je stajalo: »Mademoiselle Sonja Miklo-ševskaja.«

— Tako, to bi bilo u redu. Da, još nešto. Imadem jednu ideju. Posjedujete li vi moguće banku od — recimo — pedeset rubljića?

Fjodora je Pavlovića oblio znoj.

— Izvinite... zaboravio sam... ali... Eto vidite, imadem ovdje pet rubalja u srebru i ovu banku od deset rubalja, koja ne vrijedi... otrgnut joj je lijevi, to jest, može biti i desni ugao.

— Ali ne smeta, mladi prijatelju. Dajte vi to samo ovamo. Skočit ću prvom prilikom u banku na Petrovu trgu, pa će mi je uz malu naplatu zamijeniti za novu novcatu.

— Tako? zinu Fjodor Pavlović olakšano uzdanuvši, što je Pipinu Erastoviću bilo pomoženo i s petnaest rubalja.

— Da. Pet rubalja možete odmah zadržati i kupiti za njih na Vasiljevom ostrvu kitu cvijeća, koju ćete također tamo predati. Tako, moj mladi prijatelju. Gorohajova ulica 15...

Fjodor je Pavlović stajao na vratima.

— Izvinite, promrlja plašljivo — moje je pitanje zacijelo nametljivo, ali znate, Žoltaja je Poljana daleko. Hoćete li izvoljeti štampati »Fragmente iz historije Žoltaje Poljane. Drugi dio« u vašem listu?

— Eto, skoro smo to zaboravili. Ne, Fjodore Pavloviću, Vaše pitanje nije nametljivo, niti najmanje. Samo što mi takovih stvari uopće ne štampamo Ali ja ću Vam to ipak potražiti, pa onda, ako slučajno prolazite ovuda, svratite se opet k meni, da vam predam rukopis. Onda ćete mi ujedno povratiti novac, koji će vam ostati od cvijeća. Pet rubalja ne smiju ruže da stoje...

Bilo bi to moguće i za blagu ćud Fjodora Pavlovića previše, da taj nije bio omamljen valom sreće, koji ga je zahvatio. Njemu je bilo, kao da leti, a u ušima zujilo mu samo »mladi prijatelj«, »diplomatska misija« i »balerina Mademoiselle Sonja Mikloševskaja«. Pošao je na Vasiljevo ostrvo i kupio za sav novac crvenih ruža, a Pipinu je Erastoviću naumio povratiti još posebno dva rublja.

Na putu pak do Gorohajove ulice neprestano je zirkao na list i promatrao slova, koja su bila kao kaligrafirana.

— Kako je to samo lijepo napisao: Mademoiselle Sonja Mikloševskaja... Nekako posebnim načinom... Balerina... a ta hoda valjda po užetu? — —

Svoju diplomatsku misiju izveo je savršeno; tek što je na stubama bubnuo o tle i zgnječio ruže. —

A bio je to zaista zanimljiv trenutak, kad je on, ruski poeta Fjodor Pavlović, zbunjen stajao na vratima stana balerine Mikloševskaje, u ruci velika kita crvenih ruža, i mucao:

— Od Pipina Erastovića...

Nasmijana služavka primila je pismo i odmah iščezla. Fjodor je Pavlović čuo šuštanje svile i veseli smijeh. A onda se služavka povratila, primila ga za ruku i izvela napolje.

Tek na ulici primijetio je Fjodor Pavlović, da ga nešto hladi o dlan.

U ruci je imao dva komada po deset kopejki. —

A kad se vraćao kući, bio je još toliko uznešen, da je sve šaptao preda se:

— Fini gospodin Pipin Erastović... Sjajno. Eto, dočekao me kao običan čovjek. Fini gospodin... svjetski obrazovan... da ... fini gospodin... fini gospodin...

— A njegovu fotografiju donijele su čak »Nižnijskije Vjedomosti...«

Fjodor se Pavlović vratio u Žoltaju Poljanu ne ugledavši niti sunca, niti svoga manuskripta, a olakšan za petnaest rubalja. Porfirije Galycin — zet Ivana Semjenova, u kojega je Fjodor Pavlović bio namješten — dobrano se natrudio, dok mu je razložio, da je njegova »diplomatska misija« bio najgljuplji čin, što ga je u životu izveo.

MOMČE

Šala u jednom činu. NAPISAO ŠILAR.

(Svršetak)

ŠEĆEROVIĆ : Događa se . . .

MOMČE : (K. g.) A lako je razumjeti zašto. Skoče s jedne strane strine Popovićke, s druge strane tetke Jovanovićke, i tako potpora ode tamo, kamo hoće strine i tetke, a ne, kamo treba. Naša firma stoga ne daje nikada ništa takovim udruženjima, nego uvijek vlasnici pomno biraju i imaju svoje posebne odabranike, kojima uručuju znatne svote, da onda te osobe samo po vlastitoj uviđavnosti taj novac podijele pravoj sirotinji.

ŠEĆEROVIĆ : To baš nije ni tako loša ideja.

MOMČE : (K. g.) Zar ne, da vam se počinje sviđati naš sistem? Za to, kad me poslaše ovamo, rekoše mi: Pođite u vašu zemlju, i, ako naiđete na

M. CL. CRNČIĆ: »VELEBIT«

plemenita čovjeka, prijatelja sirotinje, prepustite mu 10% nabavne svote od svih poslova, koje učinite. Neka on tom svotom raspolaže i sirotinju pomaže. Oh, rekoh ja, ne trebam ni da tražim, poznam ja već u glavu takova čovjeka i — (uz poklon Šećeroviću) pođoh ravno do vas, da vas pitam, da li ste nas voljni pomoći u našemu nesebičnomu naumu i da nam omogućite sklapanje poslova — vaše sirotinje radi?

ŠEĆEROVIĆ: Zacijelo mi je dužnost u prvome redu pomagati savezničku industriju, a u drugome po mogućnosti podupirati vas kao svoga zemljaka. Simpatičan mi je i vaš predlog glede dobrotvorne akcije, koji ću rado promicati, jer i sam volim, da pomažem sirotinju. No obzirom na moje tegotno i odgovorno zvanje moram biti oprezan, i vi mi to sigurno ne ćete zamjeriti. Mi trebamo oko 50 brzojavnih aparata, pa bih vas molio, da mi pokažete crteže i opišete kvalitet robe i cijenu po komadu.

MOMČE: Nisam drugo ni očekivao od tako savjesna činovnika, zato sam odmah i donio nacrte. (Vadi ih iz omota.) Možete biti sasma umireni, roba je prvorazredna, a opis sadržan u crtežima.

ŠEĆEROVIĆ (razgleda crteže, za se): Ista ko i Mošina. (Glasno.) A što bi bila cijena po komadu?

MOMČE (gleda mu čvrsto u oči): Za tih stotinu aparata, što ih potrebuje država, voljan bih bio staviti vam cijenu od 5500 dinara po komadu, uz dobavni rok od godinu dana.

ŠEĆEROVIĆ: A da li raspolažete s jamstvom koje banke ovdje u mjestu?

MOMČE (samosvjesno): Firma Rastaquouère et Cie poznata je u svim bankama pojednako, i izvolite samo odrediti, koju ovdašnju banku želite, da vam stavim kao jamstvo.

ŠEĆEROVIĆ: Meni je dakako svaka ovdašnja solidna banka jednako povoljna, no radi one dobrotvorne svrhe najbolje bi mi konvenirala Kreditna banka, kod koje i ja sâm imam čedni kontokorent.

MOMČE: Još u toku ovoga popodneva imat ćete obavijest vaše banke o jamstvu u svakome pogledu, kako poslovnom, tako i osobnome . . . glede one dobrotvorne svrhe.

ŠEĆEROVIĆ: Onda bih, zaista, bio voljan povjeriti vašoj firmi, odnosno vama dobavu tih . . . stotinu aparata, koje naša država nužno potrebuje. Ovdje je spis potpisan već po gospodinu ministru i na kojemu ne treba drugo, nego da ispunim vaše ime, pa da vam ga uručim. —

MOMČE: Danas opodne izvolite se upitati kod Kreditne banke i bit ćete zadovoljni. Svota u dobrotvorne svrhe iznašala bi 55.000 dinara i bit će vam zagarantovana po istoj banki. —

ŠEĆEROVIĆ (povjerljivo i nižim glasom): Još nešta, gospodine, vi znate, kakove su desolatne transportne prilike. Iz Francuske daleko je dovle . . . a mi robu trebamo vrlo hitno. Ako bi . . . ja to samo nabacujem onako nuzgredno . . . bilo nemoguće dobaviti robu iz dalekoga Pariza . . . možda bi vam konveniralo potegnuti je i otkuda bliže uz kraći dobavni rok. Znam, da se u našem susjedstvu dobiva te robe vrlo jeftino, a bilo bi razlike i u transportnim troškovima.

MOMČE: I te kakove!

ŠEĆEROVIĆ: Ta razlika u transportnim troškovima mogla bi povećati onu svotu . . . određenu za dobrotvorne svrhe. Ja ću sam primati robu i ne ću gledati, otkuda stiže . . . samo da pomognem državi u nevolji.

MOMČE: Razumijem, gospodine! Firma Rastaquouère et Cie. spremna je na svaku žrtvu za svoje kliente, stoga ćemo vam robu slati odanle, gdje vam najbolje konvenira, a za razliku u prevozu povisiti svotu određenu . . . u dobrotvorne svrhe. (Čuje se kucanje lijevo.)

ŠEĆEROVIĆ): Valjda se vraća gospodin Popadić. Slobodno!

XII. PRIZOR.

PREĐAŠNJI I POPADIĆ.

ŠEĆEROVIĆ (Popadiću, koji ulazi s lijeva): Baš nam dobro dolazite, gospodine doktore. Evo (predstavljajući), ovo je gospodin Momče Spadalo, zastupnik firme Rastaquouère et Cie iz Pariza, gospodin doktor Popadić, činovnik našega ministarstva.

POPADIĆ (rukuje se s Momčetom): Milo mi je.

MOMČE: Osobita mi čast!

ŠEĆEROVIĆ: Gospodin Momče Spadalo ponudio nam je one aparate, koje potrebujemo, i, evo, izvolite razgledati crteže . . . (Razgleda crteže s Popadićem.) Meni se vidi roba dobra i onakova, kakovu tražimo. Što vi mislite?

POPADIĆ: Zaista mi se roba čini po crtežima povoljna i, ako ta tvrtka iz Pariza zaslužuje povjerenja . . .

ŠEĆEROVIĆ (pouzdano): Oh, za to se ne brinite, za to sam se već ja pobrinuo. Stari sam ja zec! Bez jamstva ovdašnje Kreditne banke nema narudžbe. Ispunit ću sada ime zastupnika firme, (piše) a cijena . . . zar ne da rekoste 6000 dinara, gospodine Momče?

MOMČE (brzo se snalazi): Predajem se! Mislio sam doduše, da ne idem ispod 6500 dinara, ali plemenitost i dobro srce Vaše sili me, da podnesem i tu žrtvu, znajući u vama dobrotvora i oca sirotinje. —

POPADIĆ (fiksira Šećerovića): To vam mogu i ja potvrditi, gospodine Momče. Gospodin Šećerović izdržava nesebično dvije sirote bez oca i majke, znam to zasigurno, a ne će, da se o tome išta znade.

ŠEĆEROVIĆ (nešto u neprilici, a nešto u jedu): Molim, molim! (Za se) Ferizović te odneo! (Glasno) Ali žuri mi se na sjednicu ministarskog savjeta, stoga, gospodine Popadiću, evo vam gotova narudžba, pa izvolite je putem Kreditne banke uručiti uz nužni oprez i propisane formalnosti ovome gospodinu, kako to i u samome spisu stoji.

POPADIĆ (uzima spis suhoparno): Bit će, kako odrediste.

ŠEĆEROVIĆ: Tako, meni je sad red poći; zbogom, gospodine doktore!

POPADIĆ (suho): Zbogom, gospodine načelniče!

ŠEĆEROVIĆ (Momčetu, potiho): I od povišice . . nešto za dobrotvorje.

MOMČE (isto potiho): Ali sigurno!

ŠEĆEROVIĆ (glasno): Zbogom, gospodine Momče!

MOMČE: Zbogom, gospodine sekretaru!

ŠEĆEROVIĆ (odlazi lijevo).

XIII. PRIZOR.

POPADIĆ I MOMČE, poslije DOJČIĆ.

POPADIĆ (gleda narudžbenicu): Stotinu uređaja ... i još k tome cijena od 6000 dinara ...

DOJČIĆ (ulazi s desna, drži se za nos, da zatomi smijeh, ali ne uspijeva, nego prsne u neobuzdan grohot): Ha, ha, ha! (Zaleti se u Momče i vrti se bijesno s njim, ko da igra nekoliko taktova nekoga divljeg plesa.) Spadalo! Spadalo! Vražije si ti spadalo!

MOMČE (brani se od šale): Mani, bre! Polagano, more! Nisam ja bugarska pozicija ni švapski mašingever. I meni je doduše tako lagodno oko srca, da bih najvolio odigrati jednu đurđevku ... ali (šaljivom ozbiljnošću) ne profanirajmo plesom ove svete i nepodmitljive prostorije!

DOJČIĆ: Ali, reci mi, molim te, kako ću ja slati robu iz Pariza, kad leži u Gracu?

MOMČE: Eh, kakav Pariz! Samo ti nju šalji odanle, gdje je sada. Ja ću na te prepisati ustupom moju narudžbu, a onaj (poruglјivo) d o b r o t v o r ne će ništa prigovoriti tvrtki Rastaquouère et Cie, koja razvija tako uspješno svoje dobrotvorno djelovanje, pa da mu baš roba stigne iz Tunguzije.

POPADIĆ (skrbno): Ali, ako mi budemo tako rasipali državni novac, brzo ćemo dotjerati do propasti našu državu.

MOMČE (odmahne lakoumno rukom): Eh, naša država tako je velik i jaki sir, da se jedna rupa više ili manje u njem ne će niti opaziti. (Ozbiljnije.) Ali nije ovaj posao baš ni tako nepovoljan za državu. —

POPADIĆ: Kako to mislite?

MOMČE: Evo, kako. Roba će uskoro skočiti u cijeni, jer je nema mnogo, a svuda se traži, to ja kao trgovac vrlo dobro znam. Time će se izjednačiti ono, što je više naručeno. —

DOJČIĆ: A ono ... za dobrotvorne svrhe?

MOMČE: Ne će mu ovaj put upaliti! Ministarstvo će se uskoro promijeniti, i ona svota određena za dobrotvorne svrhe, otići će u fond za invalide, a ne Šećeroviću u džep, zato ću se već ja pobrinuti. Dokaza za njegovo nepošteno uredovanje ima dosta: vas dvojica čuste njegove razgovore s Natalijom i Mošom, a i ja sam još tu. —

DOJČIĆ: Onda ovaj put ne će kupovati đerdane milosnicama za državne novce. —

MOMČE: Ne, zasigurno. (Ozbiljno.) Ali nemojte misliti, da sam ja ikad odobravao haranje ovakovih dobrotvora u našoj državi. Htio sam ovaj put pomoći prijatelja, pa se i ja upustio u nečiste posle. Znam ja i to, da ima još mnogo takovih dobrotvora po svim uredima. Ali ništa zato! Mi smo dosad imali druge preče brige, znate i sami kakove, pa nismo dospjeli, da se bavimo tim korovom. —

POPADIĆ: Ali sad ćemo. —

MOMČE: Oh, i te kako hoćemo! Nisam ja jedino momče amo u nas, još nas ima čitava legija ovakovih momaka, (prijetećim glasom) pa kad mi mlađi počnemo jedared čistiti i trijebiti tu žgadariju iz naše kuće, onda ćemo izvesti to onako radikalno, kako mi to već umijemo — i sjeme ćemo im zatrti.

POPADIĆ: I zaista, mi mlađi moramo biti skupina pravih heroja džinovske snage, ako želimo, da stignemo druge naprednije narode i da ne ostanemo vječno narod drugoga reda.

DOJČIĆ (odlučno): Ne, ne ćemo — radit ćemo požrtvovno, pa da nam onda procvjeta naša država, u kojoj će biti svakome lijepo.

MOMČE: Mene znate, kuću smo si napravili, a kako ćemo se unutra urediti, to je sporedno, makar je udesili i na tri posebna kata. Glavno je, da iz kuće više nikoga ne puštamo. Još ćemo primiti i onu našu zalutalu braću u kuću, da se proširimo na tri mora i onda će nam tek biti naše narodno ujedinjenje potpuno i naša nova zavjetna misao izvršena.

POPADIĆ (skoro pobožno): Daj Bože, što prije!

MOMČE (uvjereno): Bit će! Što mi iz Šumadije zamislimo, to i provedemo. Ali sad ajdemo, da usput uredimo sve u banki, a onda, da ručamo, ja sam baš valjano ogladnio. —

POPADIĆ: Obojica ste danas moji gosti. (Momčetu.) Ali nas dvojica htjedosmo u naš restaurant-zdravljak kod Kitana Stepanovića . . . .

MOMČE: I ja ću s vama! Piće — to je stara moda, to umiju i cigani, a Momče koraca s duhom vremena i napretka. (Hoće da pođe.)

DOJČIĆ (trgne se): Ali ti si zaboravio, da moraš još do ministra?

MOMČE (u čudu): Zašto da ja moram još do ministra?

DOJČIĆ: Ta moraš mu, čovječe, isporučiti pozdrave njegove tetke Pele Jovanovićke.

MOMČE (smije se): Ha, ha, ha! Iđi, molim te! To zapamti. Svaki pravi Srbin ima bar jednu tetku Jovanovićku, a ja čestitu gospu Pelu poznam upravo toliko, koliko i ti.

DOJČIĆ (smiješka se): Alaj si spadalo!

POPADIĆ: Ali, ako je i spadalo, ama je, zaista, baš i pravo momče! (Sva trojica smijući se odlaze na desna vrata.)

ZASTOR.

U Zagrebu, o Uskrsu 1920. god.

(Prikazivanje ovoga komada može dopustiti samo autor).

MAGLA

SIVO . . . sivo . . .
svud je sivo.
Neprozirna magla gusta
pokrila je polja pusta
ko da ništa nema živo.

Ko aveti crne strše
stabla gola — čudno krše
gusto velo sivo, sivo —
teško, teško, kao tkivo
od olova :
zebe, davi,
grize, gnjavi,
plaši, truje,
uništuje.

A te gole crne grane
ko da grobne čine vrše:
ko aveti kobne strše
kroz mrak duše rastrgane.

Hladno mi je —
Sunca nije
u tom hladu
u tom jadu . . .
Idem k tebi: pri Tebi je
tako toplo, tako jasno,
tako voljko, tako krasno
kao od sreće da se smije
sâmo Sunce.

Iva Rod.

MARIJA CHAPDELAINE

PRIPOVIJEST IZ FRANCUSKE KANADE

Napisao LOUIS HÉMON. Prevodi Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

(Nastavak)

II.

EĆ je bilo vrijeme večeri, a Marija je još uvijek morala odgovarati na pitanja, pričati događaje sa svoga puta, a da nijednog nije izostavila, kazivati novosti iz Saint-Primea i iz Peribonke, kao što i sve ostale novosti, koje je mogla da sazna na svom putu.

Tit' Bé je sjedio na stolcu nasuprot svoje sestre, pušio lulu za lulom, i nije svraćao očiju od nje ni jednog časka sve od straha, da mu ne uteče koje važno otkriće, koje je dotada njegova sestra zašutila. Mala ju je Alma Rose stojeći do nje zagrlila oko vrata. Telesfor je također slušao, što govori, sve ako je i popravljao uzicama spregu svog psa. Stara Mati Chapdelaine je poticala vatru u velikoj lijevanoj peći, išla tamo amo, vadila iz ormara tanjure i stolni pribor, kruh, vrč s mlijekom, nagibala nad jednim staklenim sudom veliki krčag sa šećernim sirupom. Često bi prekinula svoj posao i zapitkivala Mariju ili slušala, što kaže, i ostala bi zamišljena nekoliko časaka, podbočivši ruke o bokove i sjećajući se u mislima sela, o kojima Marija govoraše.

— . . . Dakle crkva je, veliš, gotova: lijepa crkva od kamena, iznutra islikana, šarenih prozora . . . Što je negdje lijepa! Johnny Bouchard je sagradio prošlog ljeta novu sušu, a mala Perronka, kći Abelarda Perrona, drži školu . . . Bože, kad pomislim, da ima već osam godina, da nijesam bila u Saint-Primeu. Ta bi mi lijepa župa sigurno bila sreću donijela: tamo ima ravna tla, kolikogod oko u daljinu seže, a nema neravni ni šuma, sama polja okružena četverokutnim ravnim plotovima, dobra zemlja, a do voza ima dva sata kolima . . . Možda je grijeh kazati, ali svega mog vijeka bit će mi žao, što je tvoj otac toliko selio i vazda dalje u šumu išao, a mogao je radije kupiti zemlju u kojoj staroj župi.

I kroz mali četverokutni prozorčić s tugom je promatrala nekoliko golih polja, koja se pružahu iza kuće, sušu od neizrađena drveta, te su među daskama ostajale pukotine, a dalje se pružala uz rub šume zemlja još posuta panjevima, koja je mogla davati samo nadu, da će sijenom ili žitom nagraditi seljakovu veliku strpljivost.

— Gle, reče Alma-Rose, evo pas, kojem se isto hoće milovanja.

Marija pognu oči prema psu, koji nasloni svoju glavu na njena koljena, tužno je gledao, a ona ga stade gladiti i prijateljski govoriti s njime.

— I on je čeznuo za tobom kao i mi, reče Alma-Rose. Svako bi jutro išao do tvog kreveta, da vidi, nijesi li se već povratila.

I Alma-Rose pozove psa k sebi.

— Dođi, pas, dođi, da te i ja malo milujem.

— I pas iđaše od jedne k drugoj, pokorno, i kod svakog bi draganja napolak zatvorio oči. Marija

pogleda oko sebe, da vidi, nije li se što promijenilo za njene odsutnosti, što joj se zapravo činilo nevjerojatnim.

U sredini se kuće nalazila velika peć s tri mosta. Jedna limena cijev je iz nje izlazila, te se iznajprije vertikalno dizala nekoliko stopa, činila pravi kut i produživala se horizontalno sve do izvana, da se ništa od dragocjene toplote ne izgubi. U jednom je kutu bio veliki drveni ormar, pokraj njega stol, pred njim a uza zid klupa, a s druge strane vratiju bijaše slijevak i pumpa. Jedna zagrada, koja je išla od protivnog zida, činilo se, kao da dijeli ovaj dio kuće u dvije sobe, ali se ona svršavala prije nego što je došla do peći, a nijedna se zagrada nije s njom vezala, tako te su ova oba odjela jedinstvene sobe, svaki zatvoren s tri strane, izgledala kao kazališna dekoracija, onakova konvencionalna dekoracija, koja tobože prikazuje dva razna stana, premda ih gledaoci u isti mah oba vide.

Krevet starih roditelja Chapdelaine nalazio se u jednoj od ovih soba. Marijin i Alme-Rose krevet bijaše u drugoj. U jednom kutu bijahu ravne stube,

M. CL. CRNČIĆ: »JUGOVINA«.

koje su vodile na tavan, gdje su ljeti spavali dječaci, a po zimi su dovukli krevete dolje i spavali uz toplu peć s ostalima.

Na zidu su visjeli ilustrovani kalendari, što potjecahu od trgovaca u Robervalu i Chicoutimiu, jedna slika malog Isusa u naručju njegove majke: mali Isus imao je goleme plave oči na ružičastom licu i pružao svoje debele ručice. Druga jedna slika predočavaše neku nepoznatu svetu žensku, koja zaneseno gledaše u nebo. Zatim je visjela još o zidu prva stranica božićnog broja nekog Québeškog dnevnika, sve same zvijezde, velike kao mjeseci i anđeli raskriljenih krila.

— Jesi li bila dobra za moje odsutnosti, Alma-Rose?

A mati Chapdelaine odvrati:

— Nije bila rđava, Alma-Rose, ali Telesfor mi je zadao jada. On doduše ne čini zla, ali što svašta ne izbrblja! Kao da to dijete nije sasvim pri sebi.

Telesfor se bavio spregom pseta i gradio se, kao da ne čuje.

Čudno vladanje mladog Telesfora bila je jedina kućna drama ove obitelji. I da protumači sebi i Telesforu razjasni, u čem su njegovi vječni grijesi, mati si Chapdelaine skovala nekaki vrlo složeni politeizam, čitav jedan nadnaravni svijet, u kojem

je bilo zlih i dobrih duhova, koji ga gonjahu na grijeh i na pokajanje. Dijete se napokon samo smatralo naprosto nekim poljem, na kojem vođahu đavoli zastalno zli i anđeli doduše dobri, ali nešto priprosta duha neprestani i nejednaki boj.

Pred ispražnjenim loncem ukuhana voća on mrmljaše tmurna lica:

— Evo zloduh proždrljivosti napastovao me je.

A kad je utekao i opet se povratio sav podrapan i zamazan, on je tumačio i ne čekajući istom predbacivanja :

— To me je naputio zloduh nepokornosti. To me je on naputio, znam stalno.

I odmah bi zatim dao izraza svom negodovanju zbog čina i svoje dobre odluke:

— Ali taj se zloduh ne smije više vratiti, ha, mati? Ne smije se više da vrati taj opaki zloduh. Ja ću uzeti drugiput očevu pušku i ubit ću ga . . .

— Zlodusi se ne ubijaju puškom, govorila bi mati Chapdelaine. Kad osjetiš, da dolazi napast, uzmi krunicu u ruke i pomoli se.

Telesfor se ne bi usudio odgovoriti, ali bi stresao glavom, kao da sumnjà. Puška mu se činila zgodnijim i sigurnijim sredstvom, i on je sanjao o junačkoj borbi, o velikom pokolju, iz kojega će izići savršen i čist, zavazda oslobođen od zasjeda Nečistoga.

Samuel Chapdelaine uđe u kuću, i stadoše večerati. Svi se redom prekrstiše, i usne se nečujno stadoše gibati moleći »Benedicite«, dok su Telesfor i Alma-Rose molili glasno. Zatim se ponovno prekrstiše, stolce i klupe u štropotu stolu primakoše, a žlice udarahu o tanjure. Mariji se činilo, da ove kretnje i ove zvukove po prvi puta u životu zamjećuje, sad pošto se vratila, i da se razlikuju od kretnja i zvukova inače, i da nad njima lebdi neka osobita milina i svečanost time, što se zbivaju u ovoj kući, osamljenoj sred šume.

Pošto svršiše s objedom, začu se vani korak. Pas napne uši, ali bez gunđanja.

— Evo nekog na posijelo, — reče mati Chapdelaine. To je Eutrope Gagnon, koji dolazi da nas pohodi.

Nije bilo teško ovo proreći, jer Eutrope Gagnon bijaše njihov jedini susjed. Prošle je godine on sa svojim bratom dobio na ustup zemlju da bi njegovi mogli sad udobno živjeti, kad bi se on bio znao negdje utaboriti.

(Nastavit će se.)

U OČEKIVANJU SMRTI

Ti si daleko . . . Tek cv'jetak imam veli
Ko dragi spomen zlatnih, sretnih dana,
Kad uzdisaji u cjelov se sreli,
Kad srkah med Ti s koraljnih usana . . .

Pod snježnim plaštem priroda je snila —
A proljeće nam u srcima cvalo —
Kroz zimsku večer magla se je vila —
A nama divno sunašce je sjalo —

Mi nismo znali, što je led i zima
Kad zagrljeni šetasmo u tami,
Po opustjelim snježnim putevima
U tihom parku, u mrtvoj osami . . .

Od tebe onda vojna me otkinu —
I kad mi bilo rastati se s Tobom
Od slutnje teške srce mi se stinu,
Tog časa lednim ko da posta grobom . . .

Na rastanku, sredinom pramaljeća,
Ti potočnicu plavu si ubrala
Iz kite rosnog, mirisavog cvijeća
I cvijet taj mali meni si podala.

A ja ga stavih presretan na grudi
I šanuh blažen: »Potočnice draga,
Tuj cvati, srcu posve blizu budi
I vijek me sjećaj najdražega blaga . . .«

— — — — — — — — — — — — — —

Već bjesni boj . . . a žena kosi Bijela
I lednim dahom ruši nade zlate.
Životi gasnu . . . teče krvca vrela . . .
Oh, kako želim živjet, živjet — za Te! . . .

Ti si daleko . . . Sudbina to je htjela,
I gle, što osta iz sretnih mi dana:
Na grudi — grobu — potočnica svela,
U srcu — lijesu — ljubav zakopana . . .

U oku suza nijeme boli plije
Za čedom dragim, srećom razorenom . . .
Da, sve je bilo . . . i sad više nije . . .
Tek sveli cvijet miriše spomenom . . .

Iz ciklusa »Ratnih pjesama«.

Gjuro Kumičić.

SEVNICA

Napisao E. LASZOWSKY

(Nastavak)

TAKO je Sevnica došla u vlast salcburških nadbiskupa i ostala pod njima kroz vijekove.

Kad se ono pod konac XIII. vijeka digla pobuna protiv austrijskog vojvode Albrechta i njegova savjetnika Henrika, opata admondskoga, pridružio se tomu i nadbiskup salcburški Konrad IV. U tom građanskom ratu vodio je g. 1292. Ulrik, vicedom leibnički čete sevničke i brežičke u salcburškoj vojsci protiv vojvode Albrechta, koji je napokon pobijedio buntovnike.

God. 1309. bio je upraviteljem Sevnice i Brešca neki Ortolfo, koji je sastavio urbar ovih gospoštija.[4])

Nasljednik nadbiskupa Konrada, Pilgrim od Pucheima, nekoć sužanj bavarskoga vojvode Fridrika, nastojao je za slučaj rata izdati odredbe i propise, a naročito za svoje posjede, koji su bili udaljeniji od njegova sjedišta. On je g. 1381. izdao »Politiam, statuta et ordinationes« svojim kapetanima, burgrafima i podanicima u Brešcima i Sevnici.

POGLED NA DANAŠNJU SEVNICU.

Kad se g. 1479. ispraznila stolica nadbiskupska u Salcburgu, bude izabran nadbiskupom Bernhard Rohr, salcburški župnik. To nije bilo po volji caru Fridriku IV., jer on je želio nadbiskupsku stolicu dati bivšem ostrogonskom nadbiskupu Ivanu Beckensloheru, koji ga je pomagao novcem u razmirisama s ugarsko-hrvatskim kraljem Matijom Korvinom. On je pače prisilio Rohra, da se odrekao časti, ali kad se ovaj vratio u Salcburg, premislio se i prosvjedovao protiv imenovanja Beckenslohera nadbiskupom salcburškim.

Car Fridrik počeo je sad svim silama progoniti Rohra, no ovaj je pobjegao u Budim kralju Matiji i 17. novembra 1479. s njime učinio ugovor i savez, po kojem je bio kralj ovlašten, da zaposjedne gradove salcburške nadbiskupije u Štajerskoj, Koruškoj i Kranjskoj, i da oružanom silom postupa protiv cara i Beckenlohera, u korist Rohra.[5]) Izvedenje toga ugovora nije odmah provedeno, jer je kralj Matija bio zaposlen vojnom na Turke. Kad su Fridrikovi ljudi počeli provaljivati u Ugarsku, otposlao je kralj Matija 1480. iz Hrvatske svoju vojsku pod Stjepanom Zapoljom i Jakobom Zekelom u Štajersku i ona je zauzela gradove Optuj, Radgonju, Sevnicu i t. d., koje su branile Fridrikove čete.[6])

U rukama kralja ugarsko-hrvatskoga ostao je grad Sevnica sve do god. 1491., kad je mirom u Požunu 7. novembra izručen s ostalim gradovima po Štajerskoj i Kranjskoj i drugdje caru Fridriku. Upravu ovih gradova vodio je kraljev vojskovodja Jakob Zekel sve do izručenja.[7]) Salcburški nadbiskup međutim nije Sevnicu i druge gradove dobio natrag, već ih je car pridržao u svojim rukama. Tekar poslije smrti cara Fridrika dao je novi car Maksimilijan grad Sevnicu s Rajhenštajnom nad-

---

[4]) Codex u držav. arkivu u Beču.

[5]) Pray: Annales IV. 136. — Chronicon Salisburg. (Per.) II. 438.

[6]) Bonfinius IV. 6. — Dlugoso XII. Linck: Annales Clarenall. II. 259. — Megisser: Annal. Carinth. X. 26.

[7]) Szalay: Gesch. Ungarn III/2. 31.

biskupu Fridriku V. uz naplatu od 18.600 for. To se uredilo poveljom izdanom u Beču 29. januara 1494. [8])

* * **

Sevnica je ostala u vlasti salcburških nadbiskupa sve do vremena Vuka Ditrika iz kuće Reitenau. Taj je bio prepošt baselski i kanonik salcburški. God. 1587. je izabran za nadbiskupa salcburškoga. Toga u velike hvale savremenici. Njegova mudrost i dobrota bijaše na daleko poznata. Otac mu je pao u bojevima protiv Turaka u Hrvatskoj, i on mu je u Salcburgu priredio velebnu mrtvačku slavu. On je g. 1595. dozvolom pape Klementa VIII. prodao gospoštije Sevnicu, Pišece (Pischätz) i Raštanj (Reichenstein) sa svim pripadnostima za 33.000 for. Inocentu pl. Moskonu, barunu na Turnu na Hartju i Krškom. God. 1599. primio je Inocent Moskon u zalog za 4000 for. vinsku i žitnu desetinu u Sevnici i Rajhenburgu od samostana zaječkoga. Za života nadbiskupa Vuka Ditrika i nasljednika mu nadbiskupa Marka Sitticha bili su Moskoni u mirnom uživanju kupljenih gospoštija. Nu kad je g. 1619. postao salcburškim nadbiskupom grof Paris Ladron, digao je ovaj parnicu protiv Moskona kod cara Ferdinanda II. i bar. Ivan Krst. Moskon sin Inocentov, imao bi bio nakon vraćene mu kupovnine izručiti Sevnicu i ostale gospoštije salcburškoj nadbiskupiji.

Moskon je tad poduzeo sve, da spasi ova imanja za svoju porodicu. Pošto je njegov otac mnogo žrtvovao za obnovu grada, a neki njihov pradjed, takodjer Moskon, predujmio bio još caru Fridriku IV. dosad nenamirene novčane iznose, to je sklonula cara Ferdinanda II., da se je osobno za nj zauzeo kod nadbiskupske stolice salcburške. Posredovanjem salcburškoga kaptola uspjelo je polučiti, da se rečena imanja kao nasljedno leno ostave bar. Franu Moskonu, nu pod uvjetom, da još na onih 33.000 for. nadoplati novih 40.000 for., i da to papa odobri. Posredovanjem cara odobrio je to papa breve-om g. 1632. i 1634. U prvom breve-u određuje se, da se kao priznanje lenstva imadu svake godine podavati nadbiskupu dva fazana. Protiv toga je Moskon prigovorio, te mu je papa to konačno 1636. otpustio. Tako je god. 1637. sklopljen između nadbiskupa i Moskona prodajni i lenski ugovor, čime je Sevnica s ostalim napokon pravomoćno došla u ruke Moskona.

God. 1657. izdao je nadbiskup Guido grof Turn ponovnu lensku ispravu za Sevnicu barunu Josipu Moskonu.

Ženitbenim i baštinskim odnosima prelazila je Sevnica i Raštajn u ruke raznih porodica. Od Moskona predje u ruke grofova Draškovića. Imanje Pišece ostade u rukama Moskona. Ivan grof Drašković dobio je g. 1722. lensku povelju za Sevnicu od nadbiskupa salcburškoga Franje Antuna grofa Harracha. Od Draškovića predje Sevnica i Raštajn u vlast Franje Antuna a od ovoga na Josipa Antuna grofa Auersperga, nu samo pod naslovom založnim, i zbog toga nijesu ovi dobili zasebne lenske povelje na to. God. 1764. skoro je Sevnica zbog dugova prodana, nu grofovi Draškovići prosvjedovahu protiv toga, što ali nije koristilo jer je to imanje došlo na dražbu 9. augusta 1769. te ga kupi za 67.000 for. grofica Josipa Keglević. U posjed je tek g. 1771. uvedena, jer prijašnji gospodari zatezahu i parnicom i silom ispraženje.

(Svršit će se.)

[8]) Supantschitsch o. c. 116.

NOVA SLIKA ATOMA

Napisao DR. OTON KUČERA.

(Nastavak)

BIT će dakle u prostoru od 1 cm³ toliko molekula, koliko se puta onaj sitni cilindrični prostor nalazi u obujmu 1 cm³. Taj je račun L o s c h m i d t u dao, da u prostoru od 1 cm³ uz tlak od jedne atmosfere ima molekula:

$N = 27.2 \cdot 10^{18}$ t. j. 27.2 trilijona. Tomu veoma važnomu broju dadoše u počast obretniku ime »L o s c h m i d t o v b r o j.«

Talijanski kemičar A v o g a d r o našao je princip, da s v i p l i n o v i, makar kakve tvari oni bili, u 1 cm³ imaju (uz isti tlak i jednaku temperaturu) također i s t i broj molekula. Loschmidtov broj vrijedi dakle za sve plinove.

Iz Avogadrova principa i Loschmidtova broja razmjerno lako račun odaje, uz znanje atomskih težina, još i posljednju tajnu: kolika je m a s a (t. j. množina tvari) jednoga molekula, izmjerena u gramima. Za molekul najlakše tvari vodika daje taj račun:

masa 1 molekula vodika $= 3.28 \cdot 10^{-24}$ grama.
masa 1 atoma vodika $= 1.64 \cdot 10^{-24}$ grama.

To će reći: 1 molekul vodika važe nešto više od 1 kvadrilijuntine grama, ali manje od 2 kva-

drilijuntine (10^{-24})! Tko da si tu masu predoči? Neka pomogne opet upoređenje. Masa je čitave zemaljske kugle otprilike 2.10^{24} kilograma t. j. 2 kvadrilijona kilograma. Što je masa od 1 grama, to znamo po svakidašnjem iskustvu. Izlazi: Što je masa od 1 grama prema masi čitave Zemlje, to je masa 1 vodikovog atoma prema masi od 1 grama. Znamo li pak u gramima masu vodikova atoma, znamo smjesta i mase svih drugih atoma, jer su kemičari već davno utvrdili po svojim atomskim težinama elemenata, da je na pr. atom kisikov 16 puta teži od vodikova, dušikov 14 puta itd., sve do atoma uramova, koji je čak 238 puta težak, kao atom vodika (najteži atom na Zemlji!).

Nakon prve navale Loschmidta na ove tajne mikrokozma uspješe fizičari, da i s drugih posve različnih strana prodru do njih. Velik im se duševni užitak nadao, da se svi brojevi izvrsno slagahu i u tom im je velika potvrda, da računi Loschmidtovi ne bijahu spekulacija bez osnova u ozbiljnom svijetu. No ujedno je čitalac jamačno opazio, kako se mučno dovija fizičar razotkrivanju tajna prirode, koja ih tako tvrdokorno krije nesavršenim osjetilima njegovima. Tek duševno oko njegovo u vezi s tjelesnim može da ih polako, vrlo polako odgoneta.

Bit će kasnije još sjajnijih primjera tomu!

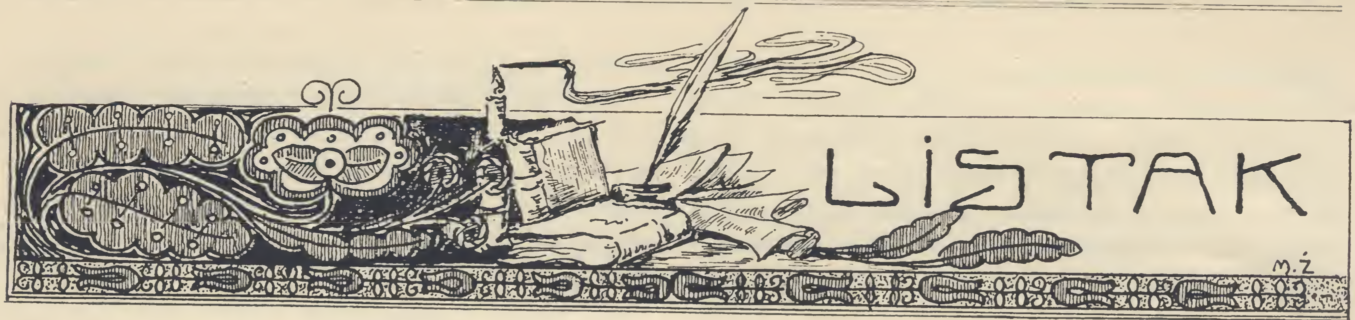
III.

Fizika je umjela u nevidljivo carstvo molekula i atoma još i s druge strane prodrijeti, da u nj unese još nešto više svjetlosti. Uspjeh toga prodiranja bijaše nenadano otkriće, koje je osupnulo i stručnjake. Pođimo mu i mi tragom; ne ćemo požaliti!

Jedan od najvećih čarobnjaka među prirodnim silama svakako je elektricitet a. Moderna elektrotehnika svjedok je, što sve ona danas čovjeku radi u obliku »električne struje«. Pa što je napokon ta struja? Kroz prorez provodnice protiskava se u svakoj sekundi određena množina elektricitete, slično kao voda iz vodovoda kroz proreze cijevi. Što veća u svakoj sekundi protiskivana množina elektricitete, to jača struja. Kod struje jake »1 amper« protiskana se množina elektricitete zove »1 kulom«« (Coulomb). Kod struje jake 10 ampera, protiskava se u svakoj sekundi 10 kuloma elektricitete. Utaknuvši u posudu punu rastopine koje soli, kiseline ili baze u vodi, dvije limene pločice, kroz koje struja u rastopinu ulazi (»anoda«) i iz nje opet izlazi (»katoda«), vidoci smo veoma čudesnom pojavu: električna struja kemijski rascijepa molekule rastopine u dva dijela; kovina rastopine (ili vodik, ako nema kovine) sabire se na katodi, a ostatak molekula na anodi. Bijaše li na pr. rastopljena sô »solna kiselina« (HCl), vidiš na katodi, gdje se kupe i dižu mjehurići vodika (H), na anodi klora (Cl). — Eno čudesne upravo veze između elektricitete i carstva molekula i atoma. Eto područja novomu istraživanju stručnjaka, da je shvate i tajnu rastumače. Sva se sila pitanja nameće. U kakovu li je odnošaju množina protiskivane elektricitete spram množine izlučenih tvari? Kakovi su odnošaji rastvaranja različnih sastavljenih rastopina? Očituju li se tu kakvi stalni zakoni prirodni? Zasluga je Engleza Faraday-a (1791.—1867.), koji se kao samouk (do 22. godine života biješe knjigoveža) vinuo do jednoga od najvećih kemičara i fizičara 19. stoljeća, koji je mimo ino otkrio i električnu indukciju, pa time položio temelj današnjoj elektrotehnici, da je i u odnošaje između električne struje i kemijskoga rastvaranja tvari njezinom pomoću (»elektroliza«) unio prvu jaku svjetlost.

Kako se kod te elektrolize molekul rascijepao u dvoje, pa jedan dio molekula ide katodi (u našem primjeru vodik), a drugi ide anodi (u našem primjeru klor), dobiše ti dijelovi molekula ime »ioni« od grčkoga iemi — idem), pa se od običnа atoma vodika i klora razlikuju time, da svaki sobom nosi i mali električni naboj: vodik pozitivan, a klor negativan. Kasnije se našlo, da takovi atomi, nabiti elektricitetom, pokazuju posve drukčija kemijska svojstva nego obični (neutralni) atomi. Arrhenius je pokazao, da se kod svakoga rastapanja koje soli u vodi (na pr. kuhinjske soli, sastavljene od kovine natrij [Na] i plina klora [Cl], dakle kuhinjska sô = ClNa = klornatrij), određen dio njezinih molekulâ (ClNa) sam po sebi rascijepa — ne u obične atome klora i natrija — nego u »ione« klora i natrija, t. j. atome klora i natrija nabite elektricitetom: natrij pozitivnom, klor negativnom. I doista se ti ioni posve drukčije ponašaju nego obični atomi klora i natrija. Klor se obični raspoznaje po svom veoma jakom i pogibeljnom mirisu, a natrij (obični) na vodi gori. Kod iona pak nema o tom ni traga: sô rastopljena u vodi i djelomice rascijepana u ione klora i natrija ne odaje ni mirisa klora ni plamena natrija. Što li učini mali električni naboj od običnih atoma! Pomnjivi pokusi Faraday-a utvrdiše jedan preznameniti zakon za elektrolizu. Znamo otprije, da svakom elementu pripada određena atomska težina: vodiku 1, kisiku 16, dušiku 14, ugljiku 12 i t. d.

(Nastavit će se.)

NAŠE SLIKE

Cl. M. Crnčić je danas jedan od seniora u koloniji hrvatskih umjetnika, koji se okupiše u krilu zagrebačke akademije likovnih umjetnosti. Kao profesor djeluje on na toj visokoj školi od njenog osnutka, te je odgojio cijeli niz umjetnika, od kojih su neki već i njegovi drugovi u zboru ove — zasad — svakako prve i najbolje umjetničke škole među južnim Slavenima.

Došavši kao umjetnik na taj kulturni zavod, Crnčić je po svojoj spremi i umjetničkoj mnogostranosti jedno vrijeme glavni dio rada na tome zavodu na svojim leđima nosio, dajući nužnu direktivu, u kojoj se zavod razvijao.

Pa pored svega toga, što je Crnčić bio nastavničkim poslovima mnogo zaokupljen, on nije u svome umjetničkom napredovanju zastao, već je naprotiv i dalje naprijed stupao, razvijajući na svim poljima slikarske umjetnosti zamjernu djelatnost. Svoju stvaralačku snagu okušao je i kao portraitista, pejsažista, akvarelista, kamenopisac, bakropisac i kao figuralni kompozitor, pače — i kao sjajni karikaturista. Iz obilja tih raznih smjerova, u kojima Crnčić svoju umjetničku snagu okušava, prigrlio je napokon pejsaž i bakropis kao njemu dvije najmilije grane, u kojima je dotjerao do prave i potpune umjetničke savršenosti. Specijalno u pejsažu obrađuje Crnčić najradije prirodne krasote mora i morskih obala u najrazličitijim osvjetljenjima i atmosferskim promjenama, iznoseći ih u širokim i blistavim tonovima i žarkim i bujnim bojama. More i morska obala od riječkog zaliva pa sve do Boke Kotorske, jest prava Crnčićeva domena, u kojoj se on suvereno snalazi, otkrivajući svojim umjetničkim okom neumorno nove motive i interesantne probleme bilo na mirnoj ili uzburkanoj površini morskoj — bilo na kršnoj ili pitomoj morskoj obali. U tome se smjeru Crnčić kvalitativno tako visoko digao, da je on danas ne samo među hrvatskim, nego uopće među jugoslavenskim slikarima kao marinista prvak, koji se može po svojoj umjetničkoj vrijednosti takmiti s ponajboljim vanjskim umjetnicima ovoga smjera. Ispod njegove ruke proizašle su prekrasne marine, koje su zastupane ne samo po brojnim hrvatskim domovima, nego se mnoge od njih — i to vrlo lijepe — nalaze se u velikome vanjskom svijetu.

Kakogod je Crnčić dostojno zastupan po svojim radovima u Strossmayerovoj i modernoj galeriji, ipak je šteta, što nijesu neke njegove radnje našle svoje sklonište kod kuće u našim galerijama, a ne u tuđini. Krivnja leži na nama samima, što prigodom izložbi, što ih je Crnčić upriličivao, nijesmo gledali u daleku budućnost.

Svakako i samome Crnčiću bilo bi drago, kad bi kod kuće sebe vidio u onakoj reprezentaciji, u kakovoj je mislio, da će biti zastupan, kad je izrađivao neke od onih slika, koje se danas nalaze nažalost u tuđini.

Treba se samo sjetiti one krasne velike reprezentativne slike: »Pogled s Plasa na riječki zaliv«, koju je Crnčić izložio prije rata u umjetničkome paviljonu u posebnoj — ad hoc — priređenoj izložbi.

Istina, slika nije odnesena u tuđinu, ali je i to istina, da zbog tjesnogrudnog shvaćanja onih, koji su imali odlučivati o sudbini te slike, nijesmo umjeli ovu doista jedinstvenu i svoje vrsti sliku zadržati u Zagrebu.

Takovi umjetnički pothvati ne poduzimlju se tako često, a pogotovo ne u sadanjim poratnim teškim prilikama!

Slika po svojoj širokoj koncepciji i efektnoj izvedbi izazivlje upravo, da se u bojama reproducira, da u svojoj reprodukciji posluži kao ukras našim domovima, a ujedno i kao izvrsno zorno pomagalo u našim školama. I u bakropisu — toj jakoj grani opisne umjetnosti, u kojoj se Crnčić također suvereno kreće — stvorio je on brojne prekrasne crteže, u kojima je zahvatio prirodne krasote i pomorski život na istarskim obalama i otocima, pa u hrvatskom i dalmatinskom Primorju. U novije doba svratio je — u bakropisu — svoju pažnju također historijskim i umjetničkim spomenicima staroga Zagreba, te interesantnim perspektivnim pogledima modernoga Zagreba, stavljajući ih u zgodan figuralan milieu.

I tu je Crnčić umjetnik na svome mjestu — majstor, da mu treba premca tražiti. Svojim ustrajnim i neumornim radom na polju bakropisne umjetnosti, probudio je Crnčić ne samo među svojim učenicima živ interes, nego je i u hrvatskoj inteligenciji svojim bakropisnim izložbama probudio pravi smisao i toplo shvaćanje za tu otmjenu vrstu slikarske umjetnosti.

A i kao učitelj — umjetnik Crnčić je na svome mjestu. Za daljnji razvoj hrvatske mlađe slikarske generacije na zagrebačkoj akademiji likovnih umjetnosti, jest upravo od velike odgojne vrijednosti, da u njoj djeluje kao učitelj-umjetnik ovakovoga kalibra kao što je Crnčić, koji je u svojim umjetničkim djelima pokazao, kako se postaje pravim umjetnikom.

Kao pri svakome duhovnom radu, tako i u umjetnosti nema pravoga napretka bez ustrajnosti, jer se ustrajnošću postizava solidnost u radu, a solidnim radom stvaraju se umjetnička djela, koja nemaju samo efemernu, već potpunu i trajnu vrijednost.

Tom osnovnom karakteristikom, kojom se odlikuju djela pravih umjetnika, odlikuju se i Crnčićeve umjetničke tvorevine, od kojih evo donosimo nekoliko u reprodukcijama ovoga broja.

KNJIŽEVNOST

A. Petravić, Četvrte Studije i Portreti. Knjigu pod tim napisom objelodanila je nedavno »Hrvatska Knjižara« u Splitu. U njoj je Petravić posabrao radove posljednjih pet godina, od god. 1917. amo, kad su izašle njegove »Treće Studije« (Split, V. Jurić). Metoda je u ovim četvrtima ostala ista: napola filološko-znanstvena, napola estetsko-kritička,

a teme i ovog puta dosta raznovrsne: Dante Alighieri u našoj književnosti. — Ivan Mažuranić i Alfonse de Lamartine. — Dva poglavlja o Silviju Kranjčeviću: I. Kranjčevićev književni nastup. II. Kranjčevićev »Mojsije« i »Moise« Alfreda de Vignya. — Svetislav Stefanović. — Osvrt na naše novije pjesništvo. — Ksaver Meško, slovenski pripovjedač. — Juraj Carić. — Naše pjesničke antologije. — Dinko Šimunović.

Kakova god bila konačna vrijednost ovoj knjizi u cijelosti i u pojedinostima, treba već sada objektivno priznati, da je bogata naučnim podacima i da raspreda, gospodujući čitavim područjem naše novije književnosti, najrazličitija književna pitanja, ne isključujući ni srpsku ni slovenačku stranu. G. Petravić prati postojano rad naših književnika, čita ih i proučava kao malo tko, pa je tako njegova knjiga, kod malenog broja pionira naše literarne kritike, izdašan prinos literarnoj historiji. Prema tomu prigovori i zamjerke o načinu obradbe, o kriterijima prosuđivanja, o umjesnu ili neumjesnu postavljanju teza i njihovu rješavanju, o tome, jesu li to zapravo samo studije, t. j. kritički orisi, bilješke, pogledi i pregledi, a nikako i nigdje do kraja izrađeni portreti — sve take zamjerke ne mogu da zasjene već istaknutu činjenicu, da je pisac nakon ozbiljne spreme uložio u svoj rad mnogo ljubavi i dobre volje i da je nastojao, da na osnovi dugogodišnjega sabiranja i proučavanja dođe do sintetičkih sudova u ocjenjivanju naše novije književne proizvodnje. On to čini obrađivanjem pojedinih književnih tema i pisaca; prema tome utire put pro virili parte do onakove književne historije novijega doba, koja ne će biti suho nabrajanje ili površno naklapanje.

Među pojedinostima obrađena gradiva najuspjeliji su prikazi Slovenca Meška i naših primoraca Jurja Carića i Dinka Šimunovića. U njima je i samo razlaganje dosta živo i povezanje, pa je tako i od jačeg dojma, iako im nedostaje zaobljenosti i ožetosti portreta. Govoreći o tim pripovjedačima P. se u uvodu dotiče naše i slovenačke beletristike s obzirom na njen razvitak i novije smjerove, kao što u »Osvrtu na novije pjesništvo« mjestimice zalazi u prigodno raspravljanje o vanjskim i unutrašnjim obilježjima naše poezije uopće. Pored toga dosta je iscrpljiv prikaz Svetislava Stefanovića s njegove idejne strane, u toliko zanimljiviji, što je taj pisac kod nas manje poznat. Od dvaju poglavlja o Kranjčeviću samo je prvo važan prilog pjesnikovoj bibliografiji, a drugo je uporeďujući Kranjčevićeva »Mojsiju« s de Vignyevim promašilo svrhu: hrvatska i francuska pjesma nemaju ni po sadržaju ni po spoljašnjosti dodirnih tačaka od kakova značenja. Stvar bi bila kudikamo od veće koristi, da je dio o franc. piscu izrađen za sebe kao cjelina. Isto tako je neosnovano i upoređivanje Mažuranića s Lamartineom, jer je bez osnove pretpostavka, da je strani pjesnik utjecao na našega po tome, što jedno mjesto u Smail-agi podsjeća na jednu pjesmu pomenutog francuskog pisca.

Zanimljiv je svakako članak o Danteu, poglavito u prvom dijelu, gdje se iscrpljivo navode pokušaji prevođenja i cjeloviti prijevodi talijanske velepjesni s ispravnim prosuđivanjem njihove vrijednosti. Drugi je dio manje pozitivan, kad govori o utjecaju Danteovu na naše pjesnike. Taj je utjecaj vidan samo kod dvojice: kod Vetranića u starije i Strahinića-Zore u novije doba. Ostalo je upoređivanje nategnuto.

Petravićeva je knjiga, kako rekoh, prije svega vrijedan priručnik. Šteta je samo, što pisac nije poklanjao više brige jezičnoj i stilistikčoj ispravnosti i što tu nerijetko upada u gdjekoju krupniju grešku.

Literatura Mondo. Prije nekoliko mjeseci počela je izlaziti u Budapestu u redakciji najboljih esperantskih pisaca iz cijeloga svijeta internacionalna mjesečna revija za literaturu i umjetnost. U svakom broju nalazi se nekoliko prekrasnih umjetničkih reprodukcija, muzičkih i mnogo literarnih djela u prozi i stihovima, pa i drugih književnih produkata. Ta će revija biti bez sumnje od svih poznavalaca esperanta simpatično pozdravljena.

UMJETNOST

Koncerti »Zagrebačke filharmonije« ustaljuju se i postaju pravim pučkim koncertima. Općinstvo s razumijevanjem i voljom prati rad naših filharmoničara. Gotovo je svaki koncerat rasprodan; a vrijedni filharmoničari tu pažnju i zaslužuju. Oni vidno napreduju. Zvučnost orkestra ispoljuje se u sve većem stepenu. U zadnjem se koncertu (14. I. o. g.) osobito istakao orkestar gudaljki, koji je punoćom zvuka i mnogostrukosti boje razdragao sve, pa je odobravanje općinstva bilo očit znak zasluženoga priznanja. Na tom je koncertu dirigirao g. Ružić. Filharmoničari su svirali »škotsku« simfoniju Mendelssohna te nekoliko pjesama za gudalački orkestar i dva plesa E. Griega.

Intimne večeri »Glazbenog Zavoda«. »Glazbeni Zavod« počeo je svoje koncerte priređivati upočetku nedjeljom poslije podne. No kako je s više strana izrečena želja, da se ti koncerti priređe u tjednu u večer, počele su priredbe »intimnih večeri« petkom u pol 8 sati uvečer. Na prvoj takovoj večeri bio je program sastavljen iz jugoslavenskih popijevki. Koncert je uvježbao O. Jozefović, dirigent zagrebačke opere.

Hrvatsko kazalište. U nizu dobrih pokušaja, što ih je naša kazališna uprava pokazivala dosada u ispravno shvaćenom naziranju, da je i dramatska umjetnost jedna od onih igara ljudskoga duha, koje su za kulturno nastojanje ljudsko razložno nužne, jer nose na sebi bitno obilježje »iz života za život«, svakako je i pojava, da je u nedjelju, dne 14. o. mj. kao popoldašnja predstava davana Krležina »Golgota« — za radnike. Ako su dosadašnje đačke, pa vojničke predstave imale već po svojoj namisli potpuno opravdanje kako sa staleško uzgojne, tako i s obrazovno književne strane, bit će u oba rečena obzira jednako pohvalnog priznanja i u pokušaju oko »radničkih« predstava. Ideja je dobra, zato je i došla do očitovanja, ali kod izbora sredstava za samu ideju već se nadaju ozbiljnije poteškoće. Ako se radništvu htjelo ponavljati i na pozornicii predobro mu poznatu misao, da pred sobom i iza sebe imade vidjeti samo vojničke kacige, koje su jedino mjerilo za prosuđivanje opravdanosti njegovih zahtjeva, ili ako se htjelo pojačati u gledaocu samo ono duševno mučeničko raspoloženje, koje uza sve prinesene žrtve nalazi svoj završetak u nijemoj rezignaciji, onda je »Golgota« mogla poslužiti kao sredstvo za realizovanje ideje radničkih predstava. Ali ako od takovih predstava tražimo još nešto drugo, onda ćemo osim individualno shvaćenih pojedinih prizora, kako ih je režiser tehnički znao prikazati, teško moći u našoj drami očekivati potpuni korelat veličini i znatnosti ideje radničkih predstava. »Radnička« predstava ne dobiva svoju oznaku samo po tome, što u njoj dolaze radnici, jer je onda sama zamisao radničkih predstava i skučena i promašena: to bi nužno vodilo zahtjevu oko sastavljanja staleških drama, što je s književne strane unaprijed nepodnosljivo; a ako je književna strana i tu kao i inače odlučna, jer je u njoj glavna oznaka pojmovne razlike

kazališta i kinematografa, onda je »Golgota« s nedosljedno provedenim karakterom glavnoga lica radničkoga uhode i izdajice, s nemotiviranim zadnjim činom, koji poništava svu snagu pređašnjih činova, s neobrazloženim prizorom ranjenoga radnika pred stanom svoga druga, pa mjestimice razvučenim dijalozima, tako onim u netom spomenutom prizoru, pa osobito onim u zadnjem činu, mogla zasada samo za nuždu poslužiti ideji radničke predstave. Sigurni smo, da se i sama kazališna uprava ne bi za buduće radničke predstave ograničila jedino na »Golgotu«.

BILJEŠKE

Gostovanje zagrebačkog »Teatra Marijoneta« u Beogradu. Nastojanjem upravnika beogradskog Narodnog Pozorišta g. Grola i mnogih prijatelja ove bizarne umjetnosti postigao je naš »T. M.« svojim prvim gostovanjem lijep uspjeh. Sav čar priče, koji se iz grotesknih kretnja lutaka u uspjeloj mise-eu-scene razotkriva neposredno dječjoj duši, djelovao je i ovaj put sugestivno, pa su neke figurice, tako ona zločestoga Ivice, stekle smjesta dopadnost općinstva, koje je prvi put gledalo ovo kazalište za malu djecu. Mnoga priznanja, što su ih izrekli viđeni umjetnici i uvaženi kritičari u Beogradu našim marnim radenicima u »T. M.«, osobito priznanje, da je recitacija uzorna, a jezik čist i dotjeran, zacijelo će potaknuti upravu »T. M.«, da nastavi svoj požrtvovni rad, da dotjeruje svoja prikazivanja u svakom pogledu, ne bi li stvoreni novi tip marijonetske igre, koji je gotovo po sebi nastao udešavanjem naših narodnih priča za malu pozornicu, — tip marijonetske igre, koja je protkana dječjim popijevkama, što će ih domala usvojiti mali slušatelji i pjevati kod svojih igara — ne bi li taj tip dotjerali do najveće mogućnosti izražaja. »T. M.« je prikazivao u Beogradu pet marijonetskih igara: Nazorovu »Crvenkapicu«, Tolstojeva »Neposlušnog anđela«, Ivančićeva »Kobilića i Lakatbrade pedaljmuža«, Deželićevu »Paun djevojku« i Humperdinkova »Ivicu i Maricu«. Po uspjelom tom gostovanju već je naš »T. M.« dobio nove pozive za gostovanje i to iz Novog Sada i Zemuna. U umjetničkim krugovima Beograda rodila se želja, da se u Beogradu osnuje takovo malo pozorište, a naš »T. M.« pozvan, da u tom osnivanju djelotvorno sarađuje.

Naša omladinska knjiga. Kao što je lijepa knjiga uopće proživjela razne faze u svome razvoju, tako je i sa knjigom, koja je namijenjena mladeži. Omladinska knjiga, koja je prije bila potpuno nepoznata, počela se tek u zadnjem vijeku jače pridizati i sticati priznanje. — Umnici i uzgojitelji uvidješe potrebu, da se onima, na kojima svijet ostaje, dade i zdrava duševna hrana, pa posegnuše za onim rijetkim piscima, koji počeše svoje umne sile posvećivati uzdanici svijeta. Dakako, malo će biti djela, kao što su Robinzon Kruzoe, Čiča Tomina koliba, Don Quixote, i dr., jer je za omladinskog pisca prvi zadatak, da se zna sniziti na razinu dječjeg shvaćanja i poimanja, koje je puno iluzija i željno maštanja. Zato su mnoga djela te vrsti promašila svrhu ostavivši u djetinjoj duši prazninu ili bar slabo zanimanje.

I kod nas se do danas dosta njegovala omladinska knjiga. Pisci takovih knjiga bili su većim dijelom oni, koji su sa djecom imali najviše posla, a to su bili učitelji. — No uza sve svoje plemenito nastojanje nijesu u našoj javnosti našli pravoga odziva, te je trebalo kod nje i u tom obziru probuditi smisao za ovu vrstu književnosti već zato što u nje nije bilo smisla ni za odgoju svoje djece, što se skoro redovno očituje potpunom nebrigom oko načina, pravca i svrhe obučavanja u našim školama.

Zahvaliti je stoga sreći, što se pored takovih prilika moglo naći kod nas nakladnika, da izdaju omladinsku knjigu i da za nju nađu prođu. Bili su prisiljeni takovoj knjizi udarati razmjerno niske cijene, a to je osjećao opet omladinski pisac, koji je morao skoro besplatno pisati.

Kad je osnovan »Pedagoško književni zbor«, prihvatiše se njegovi članovi posla oko izdavanja omladinske knjige i nakon lijepog broja takovih knjiga kao da i on napušta tu misao, jer u zadnje vrijeme nije izdao ni jedne knjige za mladež. Tu misiju, čini se, preuzela je bila »Matica Hrvatska« i stala među svojim izvanrednim izdanjima izdavati omladinsku knjigu. Ona je znala dosada izdane knjige lijepo opremiti, makar i ne bila najsretnije ruke u izboru umjetnika, koji su ilustrirali ta izdanja. Očito su ti umjetnici pošli sa posve krivog stanovišta očitujući ilustriranjem dječje knjige svoje autoritativno mnijenje, da umjetnik daje svoju dušu u svojim djelima, a nijesu pri tom uopće poznavali dječje duše i nijesu bili svijesni što treba podati djeci. Griješili su jednako kao i neki pisci, koji su pristupili njegovanju dječje knjige, a nijesu još poznavali dijete. Toga će se u buduće morati i »Matica« čuvati, pa kad već, što je pohvalno, daje slična djela ilustrirati, valjat će joj izabirati umjetnike istančanoga umjetničkog, ali i psihologijskog shvaćanja.

»Matica je Hrvatska« svojim izdanjima omladinske knjige u velike zainteresovala našu javnost, koja je uvidjela u tome njezinu nastojanju vrijednost omladinske knjige i potrebu, da joj djeca što više takovih knjiga dobiju u ruke, pa je posegla za tim njezinim izdanjima i na jagmu ih razgrabila. Početak je dobar, samo ne smije ostati kod početka.

Međutim u ovo vrijeme shvaćanja potrebe te omladinske knjige, u vrijeme kada roditelji traže veći izbor da mogu svojoj djeci dati u ruke što bolje štivo, počela je i »Zabavna biblioteka« izdavanjem omladinske knjige. Prva joj je takova »Tiho jezero« od Ewalda. To je nastojanje dra. Andrića, izdavača zabavne biblioteke hvalevrijedno. On će nas bez sumnje uvelike zadužiti i na tom polju rada, tek mu mimogred pripominjemo, da pri izboru omladinske knjige ne donosi one, koje su sadržajno potpuno realistične i koje tendenciozno idu za tim, da se djeca »ne udaljuju od realnog života i da ostaju u svezi s naučnom istinom«. Koliko takove knjige djeluju na dječju dušu, može pojmiti samo onaj, koji je imao posla s djecom i koji kao uzgojitelj mora ići za tim da ne uguši onu iluziju, koja je bit djetinje duševne djelatnosti, cvijet ljepote i posebno carstvo, koje se uznosi nad ovaj realni svijet a koji će dijete i te kako rano upoznati i početi ga upoznavati u skladu s naučnom istinom u dobi za to prikladnoj.

Nije zadaća ovim recima, da označimo, koliko Ewaldovo djelo polučuje svrhu u protivnom pravcu, tek naglašujemo jedno načelo, o kojemu moramo kao prijatelji mladeži voditi računa. — Naše je mišljenje, da djecu valja ostavljati, neka proživu djetinje svoje doba, neka provedu kao djeca svoje igre u prašini, da im se ne dogodi kao onom grofu, koji je u momačkoj svojoj dobi, kad se oteo nenaravnoj stezi nerazumnog odgojitelja, legao u prašinu, da naknadi ono, što je kao dijete bio izgubio. Čuvajmo se, da u lovu za originalnosti ne uzgojimo djecu, koju bismo morali žaliti radi prerane i nenaravne sazrelosti a koju drugačije nazivamo »star-malima«.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi. **Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.**

Tisak »Tipografija« d. d., Zagreb.